

CZU: 37.04:17.022.1

DOI: 10.36120/2587-3636.v32i2.156-166

REPERE METODOLOGICE ALE FORMĂRII VALORILOR MORALE LA ADOLESCENȚI

Liliana CREȚU, doctorandă

<https://orcid.org/0000-0003-0143-5586>

Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău

Rezumat. Civilizația de azi este o civilizație informațională bazată pe valorile ei fundamentale: pragmatismul centrat pe interesul material. În acest context formarea valorilor morale este minimalizată ceea ce generează o criză morală care îi afectează în special pe adolescenți. Formarea valorilor morale la acest grup trebuie să fie obiectivul principal al procesului educativ. Cercetarea a avut scopul de a stabili principiile morale și metodele didactice care contribuie la formarea valorilor morale la adolescenți.

Cuvinte – cheie: valori morale, principii morale, metode morale.

METHODOLOGICAL LANDMARKS OF THE GENESIS OF MORAL VALUES IN ADOLESCENTS

Abstract. Today's civilization is an information society based on its fundamental values: pragmatism centered on material interest. In this context, the formation of moral values is minimized, which generates a moral crisis that affects adolescents in particular. The formation of moral values in this group should be the main goal of the educational process. The research is aimed at establishing moral principles and didactic methods that contribute to the formation of moral values in adolescents.

Keywords: moral values, moral principles, moral methods.

Introducere

Actualitatea temei cercetate este determinată de neechilibrul între progresul tehnic și ritmul rămas în urmă al formării morale a oamenilor care devine un pericol real, având în vedere faptul că umanitatea a intrat în era roboticii în care tehnologia se îmbunătățește mai rapid decât oamenii, iar aceștia din urmă nu sunt educați în a utiliza corect aceste tehnologii [1, p. 59]. În consecință, „omenirea devine tot mai stresată și mai indiferentă, oamenii se îndepărtează tot mai mult de principalele valori ale vieții, înlocuind valorile moral-spirituale cu valori economice, politice, materiale, care știrbesc pe nesimțite fericirea și libertatea gândirii” [2, p. 56]. În această ordine de idei, psihologul R. May afirmă: „În ziua de azi cunoaștem mai multe despre procesele chimice din trupul nostru și despre controlul bolilor fizice; dar știm atât de puțin despre motivele pentru care cineva urăște, nu poate iubi, suferă de anxietate și vinovăție sau își distruge semenii” [3 p.282]. Totodată „în ritmul accelerat al schimbărilor și problematica lumii contemporane este necesar de a pregăti generații în vederea anticipării riscului” [4, p.29], iar diminuarea sau anihilarea valorilor morale din programele școlare este un risc real pentru adolescenții, care sunt deja dependenți de tehnologii, și constituie un risc major pentru viitorul societății, această situație accentuează necesitatea „pentru a pregăti atât indivizii, cât și societățile să acționeze concertat în situații noi” [5, p.19], având la bază valorile morale.

Valorile morale reflectă anumite cerințe și exigențe ce se impun comportamentului uman în virtutea idealului moral și „nu se referă la o situație concretă, ele prescriind anume exigențe ce acoperă un câmp larg de situații și manifestări comportamentale” [6, p.121].

În plan internațional, aspectul formării valorilor morale a fost studiat de către D.L. Krebs care a elaborat un model moral teoretic [7]. Psihologul și sociologul italian A. Blasi a întreprins studii teoretice considerabile în domeniul raționamentului moral, a analizat relațiile dintre cunoașterea morală și acțiunea morală [8]. Д.В. Каширский identifică trei etape în dezvoltarea valorilor: 1) asimilarea normelor și valorilor (3-11 ani); 2) formarea unui sistem de reprezentări al valorilor (11-17 ani); 3) apariția unor forme de valori prin intermediul cărora să rezolvă alte probleme de dezvoltare [9, p.3]. Jean-Claude Larchet face o amplă descriere a formării virtuților morale și enumeră condițiile necesare pentru dobândirea lor [10].

În plan național formarea comportamentului moral a fost studiat de către V.Mândâcanu [11], rolul educației morale – N. Silistraru [12, 4], educația prin valori și pentru valori – D. Antoci [13, 14], formarea conștiinței și conduitei morale – V. Lungu [2, 5, 6], A.Cara [15]; criza profundă a valorilor – T. Callo, [16], M. Borozan [17]; educație prin optim axiologic – L. Cuznețov [34].

Delimitări conceptuale

Conceptul *valoare* are numeroase interpretări. Una dintre ele este propusă de Kluckhohn Cl. care definește termenul valoare ca fiind: „o concepție, explicită sau implicită, distinctivă pentru un individ sau caracteristică pentru un grup, cu privire la ceea ce este dezirabil, care influențează selecția modurilor, mijloacelor și scopurilor disponibile ale acțiunii” [14, p.10]. Aplicarea valorilor include două variabile, care au fost identificate de P. Andrei: procesul de cunoaștere a valorilor și procesul de „punere a valorii în valoare”, adică de interiorizare și valorificare a lor [18, p. 31]. Diverși autori numesc diferite criterii de clasificare a valorilor. În cercetare am analizăm modelul de clasificare a valorilor propus de Scheller M.

Tabelul 1. Criterii de clasificare a valorilor (după M. Scheller)

Criterii de clasificare	Tipuri de valori
1. Durata existenței: cu cât valoarea este mai esențială, cu atât mai mult poate exista; 2. Gradul de integritate: cu cât valoarea este mai remarcabilă, cu atât este mai puțin capabilă de divizibilitate; 3. Gradul de independență: cu cât valoarea este mai fundamentală, cu atât se bazează mai puțin pe alte valori;	a) Valori senzoriale: percepute prin simțuri (plăcere-suferință, plăcere-durere etc.); b) Valori vitale: manifestări ale vieții ca fenomen biologic și mental (sănătate - boală, bucurie - tristețe, curaj - frică etc.); c) Valori spirituale: rezultatele activității umane în domeniul esteticii, eticii și cunoașterii, care

<p>4. Gradul de impact asupra unei persoane: cu cât valoarea este mai însemnată, cu atât influențează mai profund o persoană;</p> <p>5. Gradul de independență față de percepția senzorială și gradul de apropiere de Dumnezeu: cu cât valoarea este mai prețioasă, cu atât este mai puțin legată de percepția senzorială și cu atât este mai aproape de Dumnezeu.</p>	<p>este în cele din urmă întruchipată în valorile culturii;</p> <p>d) Valori religioase: toate valorile legate de Dumnezeu [19].</p>
--	--

Analizând datele din tabel am constatat că Scheller M. indică cinci criterii care distribuie valorile în *superioare și inferioare* susținând că valorile urcă de la cea mai joasă treaptă (percepută senzual), caracterizând o persoană ca organism material, la cea mai înaltă (religioasă), adică la Dumnezeu, unde o persoană apare ca o ființă spirituală și morală și am stabilit că în opinia lui Scheller, valoarea este cu atât mai prețioasă, cu cât este mai puțin legată de percepția senzorială și mai mult axată pe spiritual, pe Dumnezeu.

În general, valorile morale preced normele etice, având un rol hotărâtor în reglementarea comportamentului uman. Criteriul de apreciere a comportamentului individual este adecvarea sau inadecvarea la valorile, principiile și imperativele morale. „Pentru fiecare om valorile morale sunt acelea, în jurul cărora se constituie echilibrul axiologic, ele trebuie să fie realizate în mod necondiționat” [20, p.6]. Din acest unghi de vedere, valorile morale sunt factori care îi oferă unei persoane durabilitate, rezistență, fiabilitate. G. Hegel numește valorile morale „esența universală a indivizilor”, „un spirit uman generic, obiectiv”, ele devin forța motrice a întregii dezvoltări sociale [3, p.124]. În opinia lui Hegel la baza formării morale un rol considerabil îl are familia, societatea civilă și statul. K. D. Ushinski punctează: valorile morale sunt „concepte generale”, „atitudini, orientări valorice ale unei persoane care determină atitudinea sa față de lume, de alți oameni și de sine. Ele sunt asociate cu un sistem de sentimente, experiențe, aspirații, dorințe, satisfacție sau nemulțumire”. Rollo May susține rolul valorilor morale, afirmând că: „unicul mijloc pentru a evita cinismul, caracteristic epocii noastre este să redescoperim pentru noi importanța îngrijirii altuia” [21]. Diversi cercetători propun exemple de valori morale care necesită să fie formate la adolescenți.

Tabelul 2. Valori morale care trebuie formate la adolescenți

La nivel internațional		La nivel național	
I.A. Comenius	T. Vianu	N. Silistraru	V. Panico
onestitatea bunăvoința politețea respectul față de cei vârstnici hărnicia [22, p.128].	austeritatea, bunătatea, bărbăția, caritatea, cumpătarea, dreptatea, franchețea, iubirea, vitejia [23 p.92].	bine, fericire dreptate, eroism umanism datorie altruism fidelitatea, onoarea [24 p.211].	empatia, datoria stăpânirea de sine autocontrolul, corectitudinea prevederea, curajul capacitatea de a depăși obstacolele demnitate [25 p.37].

Din tabel rezultă că principalele valori morale care trebuie formate la adolescenți sunt acele valorile care reglementează relațiile oamenilor în societate (politețe, dreptate, iubire, fidelitate, pășnicie, caritate, altruismul). Din acest unghi de vedere formarea valorilor morale la adolescenți va avea un impact benefic în relația adolescenți-colegi, adolescenți-părinți, adolescenți-profesori.

Rezultate obținute și discuții

Pentru a fi formate valorile morale la adolescenți este necesar de a implementa diverse principii didactice și metode. „Principiile didactice sunt concepte cu caracter general, sistemic, normativ și deschis, care stau la baza atingerii obiectivelor educaționale și care guvernează proiectarea, organizarea și desfășurarea activității didactice” [26]. Totodată, în cercetarea noastră sunt importante și respectarea principiilor morale. V. Lungu, punctează că prin principii morale „înțelegem un temei al sistemului normativ și o modalitate de coordonare a normelor morale” [27, p 10]. Analiza principiilor formării valorilor morale a fost în atenția cercetătoarei Ciurecova T. [28, p. 59-60], care în rezultatul studiului a identificat următoarele *principii*:

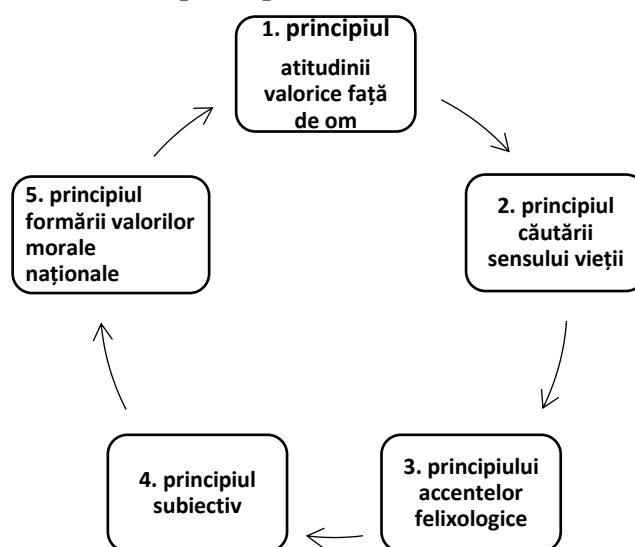

Figura 1. Principiile formării valorilor morale (după Ciurecova)

Principiul atitudinii valorice față de o Om – prevede recunoașterea persoanei umane ca fiind cea mai înaltă valoare; Acest principiu ne îndeamnă să ținem cont în viață de prezența celorlalți oameni întrucât valorile morale se raportează la atitudinea noastră față de semenii. Principiul în cauză presupune să demonstrăm respect necondiționat pentru o persoană, interzicerea oricărui atac asupra persoanei (atât fizic, cât și moral) și acceptarea Omului ca un dat. El include în sine orientarea spre interpretarea oricărei acțiuni ca un mijloc de atitudine morală față de Om. În același timp o faptă bună față de alt om nu va avea valoare morală dacă va fi făcută din constrângere.

Principiul căutării sensului vieții – formarea valorilor morale a adolescenților este în strânsă legătură cu dezvoltarea abilității de a căuta sensul vieții în toate acțiunile lor. Se pune accent pe participarea activă și interesată a fiecărui adolescent, actualizarea experienței de viață. În formarea valorilor morale, profesorii și elevii acționează ca subiecți egali în activitatea de căutare a sensului valorilor morale.

Principiul punerii accentelor felixologice (din latină „felix”-fericire). Termenul „fericire” este utilizat în diverse științe pentru a indica orientarea individului în lumea valorilor, formarea perspectivelor de viață, atitudinii personale față de sine, lume și societate. În consecință o persoană formată moral-spiritual deține mai multe oportunități de a deveni fericită decât o persoană care nu e formată moral-spiritual. Aristotel a definit fericirea ca un fapt al vieții umane afirmând că „fericirea constă în a trăi bine, însă a trăi bine înseamnă a trăi virtuos” [apud 28, p. 60]. Acest principiu mai poate fi numit principiul „promisiunii fericirii” deoarece alegând valorile morale omul alege o viață fericită. Im. Kant și J. S. Mill au constatat că „promisiunea fericirii” este un motivant pentru comportamentul uman.

Principiul subiectiv, presupune că sursa activității, a energiei morale se află în însăși persoana adolescentului;

Principiul formării valorilor morale după specificul național și cultural - formarea valorilor morale sunt prezentate ca proces bidirecțional, care, pe de o parte, adolescentul trebuie să fie îndreptat către persoana sa, întărindu-și potențialul său moral, iar pe de altă parte, trebuie să fie orientat spre cultura strămoșilor, spre valorile morale ale poporului.

În acest context profesorul N. Silistraru susține că bogata cultură spirituală, acumulată de popor în procesul îndelungatei sale dezvoltări istorice, „formează baza inițială de la care a pornit dezvoltarea multor ramuri ale științei contemporane...pedagogia populară constituie temelia firească, pe care se înalță edificiul științelor educației contemporane” [24, p.20]. În această ordine de idei, G. Asachi ne îndeamnă să moștenim simțul calității de la strămoșii noștri, „care urzeau fapte plăcute lui Dumnezeu: mănăstiri, case de adăpost și dăinuiri în avuție pentru săraci, bolnavi, orfani. Virtutea este o luptă de bună voie împotriva tuturor piedicilor ce ar sta în calea înfloririi binelui obștesc” [24, p. 219]. Folclorul include în sine cele mai valoroase calități și trăsături morale ale neamului: dragostea de muncă, stima față de părinți, generozitatea, cinstea, noblețea, vrednicia, onestitatea, cumințenia, bunătatea, ospitalitatea. În creația folclorică sunt condamnate: crimele, omorul, furtul, corupția; lenevia, lașitatea, adulterul, egoismul, ticăloșia, trădarea.

În acest context V. Mândăcanu afirmă: „În timp ce zeci de popoare și-au pierdut existența sub loviturile „celor mari”, poporul nostru a rezistat la toate încercările istoriei, păstrându-și credința, limba, cultura, biserica” [29, p.8]. În tabelul de mai jos am sintetizat valorile morale specifice poporului nostru.

Tabelul 3. Valori morale specifice poporului nostru

Solidaritate	Bunătate	Adevăr	Patriotism
Frăție, parteneriat, ajutor reciproc, familie, respect pentru muncă, pășnicie, capacitatea de a ține cont de interesele altora.	Milă, altruism, empatie sinceritate, deschidere bunăvoință, iertare, atitudinea respectuoasă față de oameni, răbdare.	Onestitate, dreptatea egalitate, principialitate decență, sinceritate, veridicitate.	Iubire de țară, dragoste față de locurile natale, devotament.

Examinând tabelul de mai sus, observăm că valorile perene ale poporului nostru, din cele mai vechi timpuri, au fost respectul față de oameni, familie, dragostea de plaiul natal, hărnicia, iertarea, răbdarea. Aceste valori fac parte din grupul de valori: solidaritate, bunătatea, adevăr, patriotism, care se înscriu perfect în conținutul celor zece porunci. De altfel, cunoaștem că poporul nostru s-a născut creștin. Din acest unghi de vedere, în condițiile unei globalizări inevitabile și ale unei educații noi, cu perspective europene trebuie să ne ghidăm de valorile morale creștine, iar „educația elevilor de liceu trebuie să fie fundamentată pe valorile naționale, pe bogăția spirituală a neamului, a limbii și literaturii române care trebuie să stea la baza studierii tuturor celorlalte discipline de învățământ” [30, p.13].

Concluzionăm că formarea valorilor morale trebuie să se fundamenteze pe principiile morale, care constituie puncte de plecare pentru implementarea acestui proces. Aceste principii există ca o unitate armonioasă, ele nu pot fi eficiente unele fără altele, determinând împreună succesul procesului de formare a valorilor morale.

Principiile morale stau la baza metodelor de formare a valorilor morale. Prin metoda didactică înțelegem „modalitatea de acțiune cu ajutorul căreia elevii sub îndrumarea cadrului didactic sau în mod independent, însușesc cunoștințe, își formează priceperi și deprinderi, atitudini, aptitudini, concepții despre lume și viață” [31, p.4].

În literatura de specialitate [27,p. 23] identificăm următoarele metode de formare a valorilor morale:

- Explicația morală,
- Convorbirea morală,
- Povestirea morală,
- Exemplul moral,
- Exercițiul moral.

În formarea valorilor morale un factor important îl are crearea *situațiilor morale*. Pot fi organizate următoarele situații morale:

- Problemativă – se utilizează cunoștințele noi pentru a soluționa problema;
- Constructivistă – presupune proiectarea conduitei în condiții specificate;
- Prognostică – vizează dezvoltarea abilităților de a prevedea consecințele săvârșirii unei fapte (personale sau al altcuiva);

- Evoluativă – vizează formarea și dezvoltarea abilităților de evaluare;
- Analitică – se utilizează pentru a analiza acțiunile corecte sau eronate ale participanților.

Una dintre metodele de soluționare a situației morale este *metoda empatiei* (atunci când elevul trăiește afectiv viața eroilor din operele literare etc.) Profesorul le propune elevilor ”să fie în locul eroilor și să caute soluții de rezolvare”, să încerce să simtă ei înșiși aceleași emoții, sentimente pe care le-au avut eroii din povestire.

Conversațiile morale contribuie la:

- dobândirea cunoștințelor morale ale adolescenților;
- dezvoltarea ideilor și conceptelor morale;
- educarea interesului pentru problemele morale;
- evaluarea activităților morale.

În procesul conversațiilor morale, este necesar ca toți elevii să participe activ la discuția problemelor morale, să ajungă ei înșiși la anumite concluzii, să-și apere opinia personală. Conversația morală se bazează pe analiza și discutarea unor fapte și evenimente specifice din viața de zi cu zi a adolescenților, exemple din literatura artistică, periodice, filme.

Formarea valorilor morale se va realiza prin următoarele metode:

- ✓ Metoda reconstrucției – presupune reconstruirea culturii, epocii, legii morale, felul de gândire într-un mod accesibil elevilor pentru a facilita formarea valorilor morale.
- ✓ Metoda resimțirii – presupune ca adolescenții să simtă, să treacă prin inimă informația, pe care o redă valorile morale.
- ✓ Metoda reflecției – dezvoltă gândirea critică și aptitudinea de a analiza informația cu privire la valorile morale.
- ✓ Metoda colaborării dintre elev și profesor.

Pedagogul G. Antonescu punctează: „condiția esențială pentru formarea valorilor morale este disciplina liberă, adică supunerea voită, consimțită de elevi pe baza unei convingeri personale profunde... autodeterminare prin convingere. Această convingere are un caracter rațional, afectiv șivoluțional” [32, p. 26].

Pentru formarea *convingerii raționale* se aplică metoda recomandată de Kant și utilizată de Foerster, care constă în a lua drept punct de plecare fapte concrete din experiența zilnică, trăite sau imaginate. Rațional, are sensul înțelegerii depline a unor principii și norme de conducere în viață.

Convingerea afectivă se formează prin intuiția sentimentelor altruiste ale altora față de noi și ale noastre față de alții. Problema a fost cercetată de Rousseau și Pestalozzi. Rousseau ne cere să prezentăm elevului tabloul omenirii suferinde, care va deștepta în sufletul copilului sentimentul de milă. Elevul va trăi în mod efectiv în propria lui conștiință

sentimental iubirii aproapelui și astfel îl facem ca acest sentiment să-l trăiască și să-l intuiască în propria sa conștiință.

În concepția pedagogică a lui Pestalozzi, copilul are intuiția clară a iubirii, ce-i poartă părinții și educatorii săi și este îndemnat de aceștia să-și manifeste la rândul lui sentimentele de iubirea aproapelui prin fapte [Ibidem, p.35].

Convingerea volițională. Convingerile raționale (principiile la care am ajuns pe baza lecturilor morale) însuflețite de sentimente morale trebuie să conducă la acte de voință spre a forma elevului și convingerea că poate executa aceea ce mintea lui a înțeles și aprobat și inima lui a simțit și a dorit. Trebuie cultivat, prin deprindere, mecanismul voinței, spre a face din el instrument docil al principiilor și sentimentelor morale.

Aceeași idee este expusă și de V. Lungu, când afirmă că „din perspectivă psihologică, pentru a dezvolta un comportament moral trebuie să ai o conștiință morală ce poate fi formată prin dimensiunile cognitivă, afectivă și volitivă” [33, p.195].

În opinia lui G. Antonescu formarea valorilor morale trebuie realizată prin conținutul tuturor disciplinelor școlare. E necesar să implementăm ”principiul moralizării învățământului”. Pentru a forma valori morale sunt necesare trei ore săptămânal de educație morală, deoarece” nu putem într-o singură oră săptămânal să facem extragerea normelor morale din lecturi, controlul exercițiilor de voință, și studiul psihologic al individualității elevului, organizarea și îndrumarea guvernării de sine a clasei [32, p.59].

Concluzii

În rezultatul cercetării s-a stabilit că principalele valori morale care trebuie formate la adolescenți sunt: solidaritate (frăție, ajutor reciproc, pășnicie), bunătate (milă, altruism, iertare, răbdare), adevăr (dreptate, egalitate, veridicitate), patriotism. S-a constatat că valorile morale au predominat întotdeauna în mentalitatea poporului nostru și au ghidat comportamentul moral al băștinașilor. Au fost identificate principiile morale care stau la baza formării valorilor morale: principiul atitudinii valorice față de om, principiul căutării sensului vieții, principiul felixiologic, principiul subiectiv și principiul formării valorilor morale după specificul național și cultural.

A fost determinat că formarea valorilor morale se va realiza prin intermediul metodelor morale: metoda reconstrucției, metoda resimțirii, metoda reflecției, metoda colaborării dintre elev și profesor. Recomandăm ca valorile morale să fie formate prin intermediul tuturor disciplinelor școlare.

Bibliografie

1. LUNGU, V. Efectele dezvoltării tehnologice asupra personalității adolescentului. În: *Conferința Științifică Internațională. Învățământul Superior: Tradiții, Valori,*

- Perspective. Volumul 2. 1-2 octombrie, 2022. Chișinău, 2022, p.59-66. ISBN 978-9975-46-669-1.*
2. LUNGU, V. Familia între valorile moral-spirituale și valorile economice. In: *Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe ale Educației)* . 2014, nr. 5(75), pp. 56-60. ISSN 1857-2103.
  3. NOEBEL, D. A. *Înțelegerea vremurilor*. trad.: Alexandru Nădăban. Oradea: Cartea Creștină, 2013. ISBN 978-973-1990-34-7.
  4. LUNGU, V.; SILISTRARU, N. Competența de anticipare a riscului în contextul schimbărilor sociale. In: *Învățământ superior: tradiții, valori, perspective Științe Exacte și ale Naturii și Didactica Științelor Exacte și ale Naturii*. Vol. 2, 29-30 septembrie 2020, Chișinău: UST, 2020.
  5. LUNGU, V. Caracterul inovativ al educației prospective. In: *Revista Didactica Pro..., revistă de teorie și practică educațională*. 2009, nr. 1(53), pp. 19-22. ISSN 1810-6455.
  6. LUNGU, V. Rolul valorilor morale în secolul XXI. In: *Prerogativele învățământului preuniversitar și universitar în contextul societății bazate pe cunoaștere*. Vol. I, 7-8 noiembrie 2014. Chișinău: Universitatea de Stat din Tiraspol, 2014, pp. 120-126. ISBN 978-9975-76-133-8.
  7. KREBS, D. L. Morality: An Evolutionary Account. In: *Journal Perspectives on psychological science*, 2008. No. 5 vol. 3, pp. 149-17. <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1111/j.1745-6924.2008.00072.x?journalCode=ppsa> (vizitat 30.01.2023).
  8. BLASI, A. Bridging Moral Cognition and Moral Action: A Critical Review of the Literature. In: *Psychological Bulletin*, 1980. Vol. 88. No. 1. p. 20–45. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/0273229783900291> (vizitat 30.01.2023).
  9. КАШИРСКИЙ, Д. В. Развитие личностных ценностей в онтогенезе https://psy.su/mod_files/additions_1/file_file_additions_1_7390.pdf (vizitat 10.04.2023).
  10. LARCHET J. *Terapeutică bolilor spirituale*. trad. Marinela Bojin. București: Editura Sofia, 2006. ISBN: 973-8207-13-4 pp. 700.
  11. MÂNDÂCANU, V. *Etica și arta comportamentului moral. Manual pentru elevii claselor 8-12*. Chișinău: Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău, 2014. ISBN 997-592-163-9.
  12. SILISTRARU, N. *Semnificația valorilor general-umane în procesul educațional*. Chișinău, 1999.
  13. ANTOCI, D. *Educația prin valori și pentru valori. Ghid metodic*. Chișinău, 2014. pp. 196. ISBN: 978-9975-76-138-3.
  14. ANTOCI, D. *Teoria și metodologia formării orientării valorice a adolescenților și tinerilor. Monografie*. Chișinău, 2020. ISBN 978-9975-56-811-1.

15. CARA, A. Perspectiva interdisciplinară în cadrul orelor de educație moral-spirituală. In: *Pledoarie pentru educație – cheia creativității și inovării. 1-2 noiembrie 2011, Chișinău. Republica Moldova*: Institutul de Științe ale Educației, 2011. pp. 448-452. ISBN 978-9975-56-010-8.
16. CALLO, T. *Pedagogia practică a valorilor*. Chișinău: Litera, 2014. 240 p. ISBN 978-9975-74-340-2.
17. BOROZAN, M.; BEȚIVU, A. *Filosofia Educației. Note de curs*. Bălți, 2021. http://dspace.usarb.md:8080/jspui/bitstream/123456789/5102/1/Filosofia%20educatiei_Borozan.pdf (vizitat 20.10.2022).
18. ANDREI, P. *Filosofia valorii*. Iași: Polirom, 1997. p. 240. ISBN 973-683-017-9.
19. Философия. Виды ценностей (online) Disponibil: https://studwood.net/2488329/filosofiya/stanovlenie_filosofii_tsennostey (vizitat 20. 05.2023).
20. ANDRIȚCHI, V. Valorile – sistem de referință al cadrelor didactice în activitatea și dezvoltarea profesională. In: *Univers Pedagogi, 2018. nr. 2(58)*, pp. 3-11. ISSN 1811-5470.
21. MAY, R. *Psychology and the Human Dilemma* https://www.goodreads.com/book/show/646135.Psychology_and_the_Human_Dilemma (vizitat 14. 02. 2023).
22. СТЕЦЕВИЧ, М.Ю. Нравственные ценности: воспитание, формирование, освоение, ориентация. В: *Вестник Череповецкого государственного университета*, 2012 № 4, т. 2. с. 127-129. <https://cyberleninka.ru/article/n/nravstvennye-tsennosti-vospitanie-formirovanie-osvoenie-orientatsiya> (vizitat 02.02.2023)
23. VIANU, T. *Introducere în teoria valorilor*. București: Editura Abatros, 1997. ISBN 973-240-441-8. p.136.
24. SILISTRARU, N. *Etnopedagogie și educație. Monografie*. Chișinău, 2019. ISBN 978-9975-76-295-3.
25. PANCO, V. Formarea atitudinilor morale la elevi. În: *Educația morală, etică și spirituală în contemporaneitate. Materialele conferinței științifice*, ediția a VIII-a, Chișinău, 2004. ISBN 9975-9791-5-7. pp. 33-38.
26. Principii didactice <https://ru.scribd.com/doc/46973588/Principiile-Didactice> (vizitat 02.04.2023).
27. LUNGU, V. *Etica profesională: Suport de curs*. Universitatea Tehnică din Moldova; Catedra Științe Socio-umane. Chișinău: CEP UTM, 2011. 192 p. ISBN 978-9975-71-103-6.
28. ЧУРЕКОВА, Т. М. Формирование нравственных ценностей в аспекте феноменологической педагогики <https://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-nravstvennyh-tsennostey-v-aspekte-fenomenologicheskoy-pedagogiki/viewer> (vizitat 03.04. 2023).

29. MÂNDÂCANU, V. *Pedagogia creștin-ortodoxă*. Chișinău: Editura "Iulian", 2013. 624 p. ISBN 978-9975-4162-0-7.
30. CIOBANU, Ș. Educația pentru și prin valori în curricula disciplinelor socioumanistice de liceu din România și din Republica Moldova. In: *Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe ale Educației)*, 2021. nr. 9(149), pp. 12-15. ISSN 1857-2103.
31. Metodologie didactică. <https://www.creeaza.com/didactica/didactica-pedagogie/METODOLOGIA-DIDACTICA517.php>
32. ANTONESCU, G. *Educația morală și religioasă în școala românească*. București: Editura "Cultura românească", S.A. R. https://www.academia.edu/62091613/G_G_Antonescu_Educatia_morala_si_religioasa_pdf
33. LUNGU, V. Aspecte psihopedagogice ale dezvoltării comportamentului moral în funcție de vârstă. In: *Acta et Commentationes (Științe ale Educației)*, 2020. nr. 4(22), pp. 195-203.
34. CUZNEȚOV, L. *Educație prin optim axiologic. Teorie și practică*. Chișinău, 2010. 159 p. ISBN 978-9975-4073-2-8.